

*Proposta de reforma de les
Normes ortogràfiques
(1914)*

NORMA 5 (V. abans Norma 16)

La Norma 5 (redacció actual) estableix l'empleu de la dièresi sobre la *i* quan aquesta no formi diftong amb la vocal anterior i no hagi, per altra part, de dur accent gràfic en virtut de les regles d'accentuació (*raïm, reïna, creï, traïció*; però *veí, país*), amb les següents excepcions:

S'escriurà *i* i no *ï*:

I. En les terminacions *-ible, -isma, -ista, -itat*;

II. En les terminacions dels verbs pertanyents a la tercera conjugació;

III. Darrera els prefixes *co-* i *re-*

IV. Darrera una vocal que porti un accent gràfic (*estudí, continuís*)

Acceptant-se la supressió de la regla III d'accentuació gràfica, proposada per mi, en lloc d'accentuar-se els mots com *te-mí-a, con-ti-nú-a* i deixar d'accentuar els mots *his-tó-ri-a, ár-du-a*, caldría accentuar aquests (com a esdrúixols) i deixar d'accentuar aquells; doncs: *temia, continua, &*; però *història, àrdua, &*. Aquesta modificació de la Norma 16 porta com a conseqüències:

I. La supressió de l'excepció IV, ja que mots com *es-tu-dí-i, con-ti-nú-i*; deixen d'accentuar-se; doncs: *estudí, continuí*, en lloc de *estudí, continuí*.

II. Una limitació de l'excepció II, ja que formes com *o-í-a, o-be-í-a, &*, del moment que deixen d'accentuar-se, exigeixen la dièresi per a indicar que la *i* intervocàlica no és una *i* consonant (com en *noia, duia, reia, teia, &*); doncs: *oïa, obeïa, conduïa; &*, contrariament a ço que estableix l'excepció II de la Norma 5.

D'altra part, és evident que escrivint-se *creï* (de *crear*), *suï* (de *suar*), *&*, cal escriure també amb dièresi les formes de subjuntiu *lluï, lluis, lluin* (de *lluir*), ço que constitueix una altra excepció de l'excepció II de la Norma 5.

Ja admeses aquestes dues limitacions de l'excepció II (que consider absolutament indispensables), crec que convindria encara adoptar la dièresi en els casos següents:

I. En el participi passat: *traït, traïda*. En efecte, existint en català bastants noms en *-aït, -eït, &*, fóra sens dubte convenient emprar la dièresi en els participis en *-ít* precedit de vocal (*oït, paït, beneït*; conseguint-se així una diferenciació gràfica entre *be-ne-ít* i *be-nèit*; altrament confosos en *beneit*); i llavors escriure *-ida* en el femení dels dits participis (*oïda, païda, beneïda, &*, en oposició a *buida, cicloide, Eneida, &*.)

II. En la 1^a i 2ª persones del plural dels presents: *traïm, traïu*. En la 2ª persona tenim una *i* intervocàlica no consonant com en els imperfets *traïa, obeïa, &*. En la 1ª persona tenim que les grafies *traïm, &*, ultra avenir-se millor amb *traïu, &* i amb llurs consonants *raïm, Caïm, &*, se recomanen pel fet d'existir formes dialectals com *dèim, dúim, &*. perfectament admissibles en la llengua literaria (ja que són clàssiques).

Fins aquí, les restriccions a les excepcions de la Norma 5, les quals crec indispensables o almenys altament convenients (suposant sempre que s'accepten les modificacions de la Norma 16, per mi proposades). Però hi ha qui, tenint en compte que les excepcions de la Norma 5 constitueixen una complicació ortogràfica i que l'empleu rigorós de la dièresi (tot essent d'una aplicació molt més fàcil que l'empleu limitat prescrit per la Norma 5) facilita la lectura impedit tota pron. erroria, proposa la supressió de totes quatre excepcions (Mn. Antoni Mª Alcover)

Heus aquí ara un verb de la tercera conjugació escrit:

I Segons les Normes 5 i 16 actuals	II Segons les normes 5 i 16 amb les modifica- cions proposades per mi	III Segons la Norma 5 suprimides les 4 excepcions (i la 16 modificada)
agraïr	agraïr	agraïr
agraïnt	agraïnt	agraïnt
agraït	agraït	agraït
agraïda	agraïda	agraïda
agraïm	agraïm	agraïm
agraïu	agraïu	agraïu
agraïa	agraïa	agraïa
agraïes	agraïes	agraïes
agraïa	agraïa	agraïa
agraïem	agraïem	agraïem

agraíeu agraién	agraíeu agraïen	agraíeu agraïen
agraí agraïres agraí agraírem agraíreu agraïren	agraí agraïres* agraí agraírem agraíreu agraïren	agraí agraïres agraí agraírem agraíreu agraïren
agrairé agrairàs agrairà agraïrem agraíreu agraïran	agrairé agrairàs agrairà agraïrem agraíreu agraïran	agrairé agrairàs agrairà agraïrem agraíreu agraïran
agrairia agraïries agrairia agrairiem agraíreu agraïrien	agrairia agraïries agrairia agrairiem agraíreu agraïrien	agrairia agraïries agrairia agrairiem agraíreu agraïrien
agraís agraïsses agraís agraíssem agraísseu agraïssen	agraís agraïsses agraís agraíssem agraísseu agraïssen	agraís agraïsses agraís agraíssem agraísseu agraïssen

Havent-hi tants mots en *-aïre* (plural *-aïres*), &., potser fóra també preferible *agraïres* a *agraïres*; i llavors *agraïren* (per motius de congruència) i àdhuc *agraïsses*, *agraïssen*; ço que permetria formular d'una manera ben senzilla les excepcions de la Norma 5: S'escriurà *i* i no *ï*: I en les terminacions *-ible*, *-isma*, *-ista*, *-itat*, *-int* terminació de gerundi, *-ir* terminació d'infinitiu i en els temps compostos de l'infinitiu (futur i condicional); II Darrera els prefixes *co-* i *re-*.

La Norma 5 s'hauria d'ampliar en el sentit d'empregar *ü* paral·lelament a *ï* en mots com *saüc*, *taül*, &.

Norma 11

(Nova redacció i addició)

El català hi ha una s sonora (per exemple, la s de riquesa) i una s sorda (per exemple, la s de savi).

El so de la s sonora serà representat per s entre vocals (amb l'excepció indicada a la norma 12 bis) i per z en els altres casos. Ex.: riquesa, camisa, nosa, posar, mesada, cosir; zero, zoologia, colze, altrina, catotze, quinze.

El so de la s sorda serà representat (quan no ho és per c o ç. V. Norma 12) per ss entre vocals i per s en els altres casos. Ex.: grossa, possible, préssec, possessiu, passar, vestar; savi, sabó, soca, pensa, promesa, polseguera, curativa.

De manera que entre vocals la pron. sonora o sorda de la s ha de representar-se resp. per s (senzilla) o ss (doble); però, com en els mots d'origen erudit que presenten una s intervocàlica, la pron.

(1)

Norma 12

En aquesta Norma s'estableix:

I. licere ç i no s en mots com dolç (dulcis), venç (vincit), aparença (apparentia), faça (faciat) [com s'acurà c i no s en mots com cent (centum), vènecr (vincere), essència (essentia)]

II. Substituir la ç tradicional per s o ss en els mots presos de l'àrab: saprà, suere, sabata, safata, Saragossa, assotar, arrió

L'esperit de la regla I és evidentment el següent: el so de la s sorda serà representat per ç quan, en mots d'origen llatí, respon:

α. A una c (o qu): feliç (felix, -cis), atroc (atrox, -cis), dolç (dulcis), falç (falx, -cis), calcç (calc, -cis), venç (vincit), torç (torquet);

β. A algú dels neperes cē, cī (o quē, chī, &c.): llança (lancea), ~~unça~~ veça (vicia), unça (uncia), lluç (lucius), glaç (glacies), comerç (commercium), braç (brachium), llaç (laqueus);

(1)

NORMA 11

(Nova redacció i addició)

En català hi ha una *s* sonora (per exemple, la *s* de *riquesa*) i una *s* sorda (per exemple, la *s* de *savi*).

El sò de la *s* sonora serà representat per *s* entre vocals (amb l'excepció indicada a la norma 12 bis) i per *z* en els altres casos. Ex.: *riquesa, camisa, nosa, posar, mesada, cosir; zero, zoologia, colze, alzina, catorze, quinze*.

El sò de la *s* sorda serà representat (quan no ho és per *c* o *ç*. V. Norma 12) per *ss* entre vocals i per *s* en els altres casos. Ex.: *grossa, possible, préssec, possessiu, passar, vessar; savi, sabó, soca, pensa, premsa, polseguera, cursiva*.

De manera que entre vocals la pron. sonora o sorda de la *s* (ha de representar-se resp. per *s* (senzilla) o *ss* (doble); però, com en els mots d'origen erudit que presenten una *s* intervocàlica, la pron. corrent d'aquesta *s* és sovint erronia, en tals mots no pot servir de guia la pron. i cal recórrer a l'etimologia escrivint *s* o *ss* segons que el llatí presenti *s* o *ss* o el grec σ o $\sigma\sigma$ (Norma 11, redacció actual)

Hi ha un cas dubtós en l'ortografia de la *s* sorda intervocàlica: en els mots compostos com *pre+suposar, a+sèptic, bi+sulfat, &*; ¿cal deixar la *s* senzilla (com sembla exigir la Norma 11 en sa redacció actual) o doblar la *s* a fi d'evitar pron. defectuoses? Potser fóra millor doblar-la (com en *girassol, entressuat, bocassec, &*) [i anàlogament la *r* en els mots com *prerrogativa, prorrompre, &*.]

NORMA 12

En aquesta Norma s'estableix:

I. Escriure *ç* i no *s* en mots com *dolç* (DULCIS), *venç* (VINCIT), *aparença* (APPARENTIA), *faça* (FACIAT) [COM S'ESCRIU *c* I NO *s* EN MOTS COM *cent* (CENTUM), *vèncer* (VINCERE), *essència* (ESSENTIA)]

II. Substituir la *ç* tradicional per *s* o *ss* en els mots presos de l'àrab: *safrà, sucre, sabata, safata, Saragossa, assotar, arròs*.

L'esperit de la regla I és evidentment el següent: el sò de la *s* sorda serà representat per *ç* quan, en mots d'origen llatí, respòn:

α. A una *c* (O *QU*): *feliç* (FELIX, -CIS), *atroç* (ATROX, -CIS), *dolç* (DULCIS), *falç* (FALX, -CIS), *calç* (CALX, -CIS), *venç* (VINCIT), *torç* (TORQUET);

β. A algún dels nexes ČĚ, ČĪ (o QUĚ, CHĪ, &.): *llança* (LANCEA), *veça* (VICIA), *unça* (UNCIA), *lluç* (LUCIUS), *glaç* (GLACIES), *comerç* (COMMERCIUM), *braç* (BRACHIUM), *llaç* (LAQUEUS);

γ. A algún dels nexes TĚ, TĪ (o THĚ, TTĪ, &.): *arboç* (ARBUTEUS), *cançó* (CANTIO), *llençol* (LINTEOLUM), *març* (MARTIUS), *terç* (TERTIUS), *plaça* (PLATEA).

Però, si la ç no s'admet sinó en mots d'origen llatí o clàssic, la ç tradicional ha d'ésser reemplaçada per s o ss, no solament en els mots presos de l'àrab, segons prescriu la regla II, sinó en tots els mots d'origen no clàssic (germànic, íber, &) o d'origen desconegut: així, no solament *sucre* (àr. SUKKAR), *arròs* (àr. AR-ROZZ), *tassa* (àr. TASSAH), &, sinó *crossa* (g. KRUKJA), *issar* (g. HISSAN), *arcabús* (g. HAAKBUSE), *pissarra* (basc PIZARRI), *esquerre* (basc EZQUER), gos (?), dansa (?), &. Convé, doncs, rectificar la dita regla II inclouent-hi els mots d'origen germànic, íber, &.

Cal encara fer una observació per fixar ben bé l'esperit de la Norma 12: la ç apareix en català (corresponent a una z castellana, a una ç portuguesa, a una z o c italiana) en mots que provenen segurament de paraules no estranyes al llatí vulgar (d'origen germànic, celta, &) i hi correspon naturalment a alguna de les lletres o nexes c, TĪ, ČĪ, &. En tals mots jo crec que l'esperit de la Norma exigeix s o ss: la regla no comporta la ç sinó en aquells mots dels quals l'ètim llatí és o un mot del llatí clàssic (MARTIUS, VICIA) o un derivat evident d'un mot clàssic (*FORTIA de FORTIS, *ERICIO de ERICIUS, *ALTIARE de ALTUS).

Justificació de la Norma 12

Els sons representats per ç (o c) i s (o ss) s'han confós des d'antic (com ho proven les nombroses vacil·lacions ortogràfiques del català mig-aval) i han acabat per confondre's en tot el domini lingüístic català (a diferència de ço que ha tingut lloc, per exemple, amb la b i la v, confoses en el dialecte central, però distintes en altres dialectes importants). L'estat actual de la llengua no s'oposaria a la substitució completa de la ç (o c) per la s (o ss).

En el català escrit trobem de bona hora el canvi freqüent de la lletra ç en s o ss (com en francès), sobretot en mots d'origen àrab, germànic, &. Darrerament la ç hauria anat retrocedint davant la s, fins al punt, en un moment donat, de trobar-se totalment substituïda per la s senzilla o doble, tot conservant-se, però, la lletra c davant e, i (*forsa, glas, unsa, plassa*, però *cel, cent, cinc, cirera*). Això constituïa una incongruència, evident sobretot en casos com *venso, vens, vensut*, al costat de *vèncer, vencent, vences*.

Però el pas darrer envers la supressió de la distinció antiga el qual hauria consistit en la substitució de *ce, ci* per *se, si* o *sse, ssi* (*sel, sinc, funsió*,

orassió) ningú no gosà fer-lo (fora dels modernistes valencians!) i difícilment intentarà mai ningú bandejar la *c* en mots d'origen clàssic com *cel*, *cent*, *cert*, &., igualment escrits amb *c* en totes les llengües germanes; i qui diu en aquests mots diu en aquells llatinismes en què *ti* fou transcrit per *ci*: *inercia*, *essència*, *nació*, *posició*, &.

Tenim, doncs, que el sò de *s* sorda el trobem constantment (de l'edat mitjana ençà) representat per *c* davant *e*, *i*, en un nombre determinat de paraules, sense que el motiu n'hagi estat el desig de conservar la distinció primitiva entre *ç* (o *c*) i *s* (o *ss*) (puix que la distinció gràfica tradicional la trobem de fet abandonada en un nombre immens de paraules). El motiu de conservar la *c* davant *e*, *i*, ha estat un altre: la repugnància a desfigurar la grafia consagrada d'un cert nombre de paraules, llatinismes les unes (*circumstancia*), d'ètim ben conegut les altres (*cel*); repugnància que no existia per a altres paraules que ens havíem acostumat de llarg temps a veure escrites amb *s* o *ss* (en lloc de *ç*).

Quan la lletra *ç* semblava definitivament bandejada de la llengua (V. Gram. Bofarull), s'inicià una reacció a favor seu, tendint-se a restablir-la en totes aquelles paraules que un dia tingueren *ç* en lloc de *s*. Però aquest sistema condueix a l'empleu de *ç* en un nombre extraordinari de paraules, donant lloc així a una grossa dificultat ortogràfica (ja que la pronunciació no pot servir de guia per a la ortografia de les lletres *ç* i *s*). S'ha fet notar que aquesta dificultat desapareix del moment que el castellà ens pot servir de guia per a no confondre la *ç* i la *s*; *ç*, en efecte, correspondria a *z* o *c* castellanes (*plaza plaça*, *dulce dolç*) i *s* (o *ss*) a *s* castellana (*gruesa grossa*, *falso fals*). Però aquesta regla, ultra tenir el defecte d'exigir la coneixença previa d'una llengua estrangera, no és suficient, del moment que no de totes les paraules catalanes existeixen les germanes castellanes (Ex.: *bressar*, *nissaga*, *veça*, *engaçada*), ni és segura, del moment que el castellà ha canviat en *z* moltes *s* llatines (Ex.: *SOCCUS zucco*, *SULPHUR azufre*, *LAPIS lápiz*).

Ara bé, havent-se en català confós els dos sons *ç* i *ss* des d'antic, havent-se confós aquests dos sons en tot el domini lingüístic català, constatant-se ja d'antic casos cada dia més freqüents del canvi de la lletra *ç* en *s* o *ss*, donant lloc al restabliment rigorós de la *ç* a una grossa dificultat ortogràfica (en català ja tenim la dificultat de la *b* i la *v*, de la *a* i la *e*, de la *o* i la *u*), sentint molts una aversió per l'empleu excessiu d'una lletra amb diacrític, i sentint tothom, per altra part, una repugnància invencible per l'adopció de la solució fonètica (segons la qual caldria suprimir en absolut les lletres *ç* i *c* davant *e*, *i*), l'Institut se decantà a l'altre dels dos sistemes existents, tot compronent de seguit que calia modificar-lo en el sentit de no limitar-se a escriure *ce*, *ci* en els mots com *cel*, *cent*, &., sinó acceptar la *ç* en els mots que es trobessin

en circumstàncies anàlogues a aquests: *vèncer*, *tòrcer* (amb *c*) exigien *venç*, *torç* (amb *ç*); *venç* (de VINCIT), *torç* (de TORQUET) portaven a *dolç* (de DULCIS), *calç* (de CALX, -CIS); *comercial*, *francès* exigien *comerç*, *França*; *comerç* (de COMMERCIVM), *França* (de FRANCIA) portaven a *cerç* (de CIRCIUS), *unça* (de UNCIA); *essència*, *ignorància* suggerien *creença*, *lloança*; *creença* portava a *llenç* (de LINTEUS), &; en una paraula, els mateixos motius de conservar la *c* com a representant de *c* o *T* llatines en mots com *cel*, *cent*, &, hi havia per a conservar la *ç* com a representant de *c*, *cĭ*, *tĭ*, &. llatins en mots com *dolç*, *terç*, *aparença*, &. Però romanien exclosos els mots per als quals no podrien invocar-se exactament, per a l'empleu de la *ç*, els mateixos motius que per a la conservació de la *c* en els mots *cent*, *cel*, *acció*, &.

Aplicació de la Norma 12

No deixa d'oferir dificultats, unes vegades perquè no és absolutament segur que l'ètim de tal paraula sigui precisament tal paraula llatina (com CANTIO de cançó), altres perquè la formació del llatí vulgar d'on prové el mot català no és absolutament evident (com ABANTIARE de AB ANTE). D'altra banda, hi ha mots presos del castellà, portuguès, & (d'ètim sovint desconegut) on un sent per l'adopció de *s* una repugnància anàloga a la que sent en els mots com *cel*, *cinc*, & (tals *raça*, *curaçao*, *mançanilla*, &) i on la *ç* sembla més aviat contrària a l'esperit de la Norma.

Abans d'enumerar les paraules que segons mi haurien d'escriure's amb *ç* (dins l'esperit de la Norma), examinem una categoria de paraules que són a la línia divisòria entre els mots que evidentment cal escriure amb *ç* (*dolç*, *feliç*, &) i els que evidentment cal escriure amb *s* o *ss* (*sucre*, *arròs*, *tassa*, &):

Segons la llista d'exemples de la Norma 12, han d'escriure's amb *ç* els sufixes *-aç* (*homenaç*), *-iç* (*pedriç*), *-diç* (*vincladiç*), *-diça* (*venediça*).

Quant al primer, és evident que, dins un empleu rigorós de la *ç*, s'ha d'escriure *-aç*, ja que prové del sufixe llatí ACEUS; però tenint en compte que la majoria de les paraules en què figura (entre elles, els innombrables augmentatius en *-aç*, *-açà*) són mots de formació catalana i tenint en compte que l'acceptar-hi la *ç* suposa un empleu extensíssim de la lletra *ç* (contràriament a l'esperit de la Norma, que tendeix a la seva reducció) i àdhuc en alguns casos suposa l'acumulació de *çç* en una mateixa paraula (*grandaçaç*, *lluçaç*, *forçaça*), jo crec que, rompuda ja la tradició en *ço* que esguarda a l'empleu de la *ç* (del moment que s'admet *s* o *ss* en lloc de la *ç* tradicional en els mots d'origen no clàssic) i no obeint la conservació de la *ç* a mots com *glaç*, *dolç*, *venç* & (regla I) sinó a les mateixes consideracions que fan que s'escriui *c* i no *s* en mots (d'ètim clàssic) com *cent*, *vèncer*, *essència* (consi-

deracions difícilment aplicables a mots, en llur majoria, de formació catalana), podria perfectament admetre's el canvi de la ç en s o ss en el dit sufixe; i, per anàlogues raons, en els sufixes *-iç*, *-diç*, *-diça*, així com en els sufixes *-oç*, *-uç*.

Allargada d'aquesta modificació:

<i>canem/aç</i>	esdevindria	<i>canemàs</i>
<i>gallin/aça</i>		<i>gallinassa</i>
<i>cuir/aça</i>		<i>cuirassa</i>
<i>sed/aç</i>		<i>sedàs</i>
<i>fen/aç</i>		<i>fenàs</i>
<i>englaç/ada</i>		<i>engassada</i>
<i>verg/aç/ada</i>		<i>vergassada</i>
<i>enjog/aç/lat</i>		<i>enjogassat</i>
<i>esclafaç/ar</i>		<i>esclafassar</i>
<i>esbosc/aç/ar</i>		<i>esboscassar</i>
<i>estireg/aç/ar</i>		<i>estiregassar</i>
<i>bordeg/aç</i>		<i>bordegàs</i>
<i>dit/aç</i>		<i>ditàs</i>
<i>man/aça</i>		<i>manassa</i>
<i>homen/aç</i>		<i>homenàs</i>
<i>peu/aç, &. &.</i>		<i>peuàs, &. &.</i>

I anàlogament:

<i>carabaça</i>	<i>carabassa</i>
<i>rabaça</i>	<i>rabassa</i>
<i>cabaç</i>	<i>cabàs</i>
<i>capataç</i>	<i>capatàs</i>
<i>cartipaç</i>	<i>cartipàs</i>
<i>escarraç</i>	<i>escarràs</i>
<i>embraçar</i>	<i>embrassar</i>

<i>pedriç</i>	<i>pedrís</i>
<i>terriça</i>	<i>terriça</i>
<i>hortaliça</i>	<i>hortalissa</i>
<i>arbríçó</i>	<i>arbrissó</i>
<i>pobríçó</i>	<i>pobrissó</i>
<i>borriçol</i>	<i>borrissol</i>
<i>nodriçó</i>	<i>nodrissó</i>
<i>peguíçaire</i>	<i>peguissaire</i>

I anàlogament:

<i>vernïç</i>	<i>vernís</i>
<i>palpiç</i>	<i>palpís</i>
<i>bardiça</i>	<i>bardissa</i>
<i>palpiçot</i>	<i>palpissot</i>

<i>batuça</i>	<i>batussa</i>
<i>gentuça</i>	<i>gentussa</i>
<i>cantuçar</i>	<i>cantussar</i>
<i>escanyuçar-se</i>	<i>escanyussar-se</i>
<i>carnuça</i>	<i>carnussa</i>

I anàlogament:

<i>cabuçar</i>	<i>cabussar</i>
<i>afarruçar-se</i>	<i>afarrussar-se</i>

<i>terroç</i>	<i>terròs</i>
<i>carroça</i>	<i>carrossa</i>

<i>esfulladiç</i>	<i>esfulladís</i>
<i>fonediç</i>	<i>fonedís</i>
<i>vincladiç</i>	<i>vincladís</i>
<i>enyoradiç</i>	<i>enyoradís</i>
&., &.	&., &.
<i>bellugadiça</i>	<i>bellugadissa</i>
<i>compradiça</i>	<i>compradissa</i>
<i>crijadiça</i>	<i>crijadissa</i>
<i>venediça</i>	<i>venedissa</i>
&., &.	&., &.

Deixant de costat aquestes paraules en *-aç*, *-iç*, &., heus-aquí ara els mots que caldria escriure amb ç (l·listes aproximades):

I. Els adjectius (savis) d'una terminació corresponents a adjectius castellans en z (l·latí *-x*, *-cis*): *audaç*, *eficaç*, *atroç*, *feliç*, &., &.

II. Els derivats en *-ança* i *-ença* (l·latí *-antia* i *-entia*): *enyorança*, *lloança*, *creixença*, *creença*, &., &.

III. Els mots d'ètim clàssic (l'interrogant indica dubte sobre l'ètim i per consegüent sobre la ortografia del mot català):

<i>calç</i>	CALX,-CIS
<i>falç</i>	FALX,-CIS

<i>dolç</i>	DULCIS
<i>venç</i>	VINCIT
<i>torç</i>	TORQUET
<i>arç</i>	ACER?
<i>braç</i>	BRACHIUM
<i>faç</i>	FACIES
<i>glaç</i>	GLACIES
<i>llaç</i>	LAQUEUS
<i>pedaç</i>	PITTACIUM (πιτταχιον)
<i>faça</i>	FACIAT
<i>beaça</i>	BISACCIUM
<i>menaça</i>	MINACIÆ
<i>veça</i>	VICIA
<i>lliç</i>	LICIUM
<i>lluç</i>	LUCIUS
<i>Muç</i>	MUCIUS
<i>calçar</i>	CALCEARE
<i>llança</i>	LANCEA
<i>unça</i>	UNCIA
<i>jonça</i>	JUNCEUS
<i>França</i>	FRANCIA
<i>cerç</i>	CIRCIUS
<i>comerç</i>	COMMERCIUM
<i>solaç</i>	SOLATIUM
<i>plaça</i>	PLATEA
<i>maça</i>	MATTEA (M-L)
<i>arboç</i>	ARBUTEUS
<i>estruç</i>	STRUTHIO
<i>argenç</i>	ARGENTEUS
<i>llenç</i>	LINTEUM
<i>març</i>	MARTIUS
<i>terç</i>	TERTIUS
<i>escorça</i>	SCORTEA
<i>cançó</i>	CANTIO
<i>lliçó</i>	LECTIO
<i>coiçó</i>	COCTIO ?
<i>faiçó [faisó?]</i>	FACTIO
<i>seccó</i>	SECTIO ?

IV. Els mots, els ètims dels quals són mots del llatí vulgar derivats d'un mot clàssic:

<i>eriçó</i>	*ERICIO,-ONIS	ERICIUS
<i>arçó</i>	*ARCIO	ARCUS
<i>baç, boçal, &</i>	*BUCCEUM, *BUCCEALE, &	BUCCA, BUCCEA
<i>jaç</i>	*JACEUM	JACERE
<i>esmerçar</i>	*EXMERCiare	MERX,-CIS
<i>arronçar</i>	*ARREUNCEARE (M-L)	UNEUS
<i>ça, ço</i>	ECCE HAC, ECCE HOC	
<i>balança</i>	*BILANCIA	BILANX,-CIS
<i>puça ?</i>	?	PULEX,-CIS
<i>alçar</i>	*ALTIARE	ALTUS> <i>alt</i>
<i>avançar</i>	*ABANTIARE	AB ANTE> <i>avant</i>
<i>caçar</i>	*CAPTIARE	CAPTUS
<i>dreçar</i>	*DIRECTIARE	DIRECTUS> <i>dret</i>
<i>escurçar</i>	*EXCURTIARE	CURTUS> <i>curt</i>
<i>esquinçar</i>	*EXQUINTIARE	QUINTUS> <i>quint</i>
<i>traçar</i>	*TRACTIARE	TRACTUS> <i>tret</i>
<i>torçar</i>	*TORTIARE	TORTUS> <i>tort</i>
<i>destroçar</i>	*DESTRUCTIARE (M-L)	DESTRUCTUS
<i>agençar</i>	*ADGENITIARE	GENITUS
<i>força</i>	*FORTIA	FORS,-TIS> <i>fort</i>
<i>plançó</i>	*PLANTIO	PLANTA
<i>escorçó</i>	*S+CURTIO	CURTIO (M-L)
<i>esmuçar</i>	*EXMUTIARE	MUTIUS (M-L)
<i>çcabeça</i>	*CAPITIA	CAPUT, CAPITIUM
<i>çcapçó, capçal, &</i>		
<i>lletçó??</i>	*LACTEO	LACTEUS
<i>començar</i>	*CUMINITIARE	INITIARE

V. Alguns mots presos de l'italià, castellà, portuguès, &.(ç): *curaçao*, *mançanilla*, &. sobretot *raça*<it. *razza* (fr. *race*) |< *generatio*?]

No han, en canvi, d'escriure's amb ç:

<i>assot</i>	àrab	AS-SAUT
<i>assut</i>	"	AS-SUD
<i>arròs</i>	"	AR-ROZZ
<i>assutzena</i>	"	AÇ-SUSENA

<i>alcàssar</i>	àrab	GAÇR
<i>bernús</i>	“	BERNOS
<i>banús</i>	“	ABERNUS
<i>dressana</i>	“	DARÇANA
<i>mesquí</i>	“	MESKIN
<i>sanefa</i>	“	ÇANEFA
<i>safrà</i>	“	ÇAFRAN
<i>safata</i>	“	SAFATE
<i>sucre</i>	“	SOKKAR
<i>tassa</i>	“	TASSAH
<i>issar</i>	germ.	HISSAN
<i>crossa</i>	“	KRUKJA
<i>molsa</i>	“	MILZ
<i>arcabús</i>	“	HAAKBUSE
<i>pissarra</i>	basc	PIZARRI
<i>esquerre</i>	“	EZQUERRA
<i>pessa</i>	gall.	*PETTIA
<i>soc</i>	l·lat.	SOCCUS
<i>llapis</i>	“	LAPIS
<i>sotsobre</i>	“	SUBTUS-SUPER
<i>gos</i>	??	
<i>dansa</i>	“	
<i>bressar</i>	“	
<i>disfressar</i>	“	

Circumscriu la ç als mots d'origen llatí, també s'hi hauria de circumscriure la c davant *e*, *i*; doncs, no *cindria* sinó *sindria* (ar. SINDIJA), no *cèquia* sinó *sèquia* (ar. SAQUIAH), &. Caldria, doncs, afegir a la Norma 12 una regla que digués: Davant *e*, *i*, s'escriurà *c* en mots d'origen llatí, responen a c, t, qu llatines: *cent* (CENTUM), *essencia* (ESSENTIA), *torç* (TORQUET).

NORMA 12 BIS

(nova)

Per a l'ús de la lletra *z* darrera consonant, V. Norma 11 redacció nova.

Entre vocals: la *z* s'emplegarà únicament com a transcripció de la lletra grega ζ en aquelles paraules en què la pron. no exigeix *tz*. Ex.: *rizòfag*, *paleozoic*, *trapezoide*; però *horitzó*, *Llàtzer*. La *z* = ζ del sufixe greco-llatí *-izare*, en què la pron. vacil·la entre *-itzar* (tradicional) i *-isar*, serà transcrita per *tz*: *martiritzar*, *organitzar*, *civilitzar*. En les paraules d'origen no clàssic s'escriurà *s* o *tz* segons la pron., però mai *z*; així, *gatzara*, *atzembla*, però no *gazela*, *gazeta*, sinó *gasela*, *gaseta*.

NORMA 14

Conté dues inconseqüències que, en el meu concepte, caldria fer desaparèixer.

Comencem examinant els mots terminats en *t*, *c*, *p*, en els quals s'han manifestat divergències en la grafia d'aquests sons finals:

Mots terminats en el sò *t̄*

Deixant a un costat els mots (populars o savis) que tenen *t* en llurs femenins, derivats, &. (Ex.: *bruç bruta*, *lleç lleter*, *inèdiç inèdita*), els quals mots tothom escriu i no hi ha dubte que han d'ésser escrits amb *t̄* final, els mots terminats en el sò *t̄* poden dividir-se en tres categories:

I.- Mots varis que en llatí (o grec) presenten *d* (o δ) la qual en ésser aquells catalanitzats ha esdevingut final i per consegüent pronunciada *t̄*: *amplituç* AMPLITUDO, *beatituç* BEATITUDO, *liviuç* LIVIDUS, *aràcniç* ARACHNIDUS;

II.- Mots populars provinents de mots amb *d* que, esdevinguda final, ha tornat *t̄*, però apareix incanviada en els femenins, derivats, &.: *sorç* SURDUS (*sorda*), *verç* VIRIDIS (*verda*, *verdor*), *llarç* LARIDUM (*llardós*), *perç* PERDIT (*perdre*);

III.- Mots populars provinents de mots amb *t* que, esdevinguda final s'ha conservat, però apareix canviada en *d* en els femenins, derivats, &.: *muç* MUTUS (*muda*, *emmudir*), *pareç* PARIETEM (*aparedar*), *seç* SITIS (*assedegat*), *poç* POTEST (*poder*).

Mots terminats en el sò ç

Hi trobem les tres mateixes categories:

I.- *demagoç* DEMAGOGUS, *centrífuç* CENTRIFUGUS, *pròdiç* PRODIGUS, *pròleç* PROLOGUS;

II.- *llarç* LARGUS (*llarga, llargaria*), *sanç* SANGUIS (*sangonós*);

III.- *amiç* AMICUS (*amiga*), *foç* FOCUS (*foguera*), *joç* JOCUS (*joguina, enjogaçat*).

Mots terminats en el sò p

Hi trobem també les tres mateixes categories.

I.- *verp* VERBUM, *hidròfop* HYDROPHOBUS;

II.- *balp* BALBUS (*balba*).

III.- *llop* LUPUS (*lloba*), *cup* CUPA (*cubell*), *rep* RECIPIT (*rebre*).

La regla antiga segons la qual els sons finals de *t* i *c* havien d'escriure's constantment *t* i *ch* (tot admetent-se per a la plosiva labial la *p* i la *b*), conduïa a desfigurar excessivament els mots de la I^a categoria, llatinismes que en totes les altres llengües modernes trobem amb llurs *dd* i *gg* etimològiques. El desig d'evitar en aquests llatinismes un canvi gràfic tan fort, decidí alguns gramàtics a acceptar la *d* i la *g* finals (com ja s'acceptava la *b* final) i llavors a escriure *d, g, b* en tots els mots pertanyents a la I^a categoria (ja antigament alguns cops escrits amb *d, g, b* finals). L'Institut en ço que es refereix a aquests mots redactà la (primitiva) norma 14 de conformitat amb el parer dels dits gramàtics.

Ara, acceptades la *d* i la *g* finals ¿s'emplearien igualment en els mots de la II^a i III^a categories? Els mots de la III^a categoria tenen en llur origen *t, c, p*, que esdevingudes *d, g, b* en els femenins, derivats, &. per trobar-s'hi entre vocals (*amica* → *amiga*), es conserven en els masculins, primitius, &. per trobar-s'hi finals (*amicus* → *amic*), i no sembla enraonat no mantenir la lletra etimològica lla on s'ha conservat pel fet d'haver-se aquesta convertit en la sonora corresponent dins les formes parentes (on la lletra es trobava en una situació diferent). Doncs, tot acceptant-se *d, g* i *b* finals en els mots de la primera categoria, calia evidentment continuar escrivint amb *t, c* i *p* finals els mots de la III^a, i així ho estableix la norma 14.

En els mots de la II^a categoria la solució no era tan fàcil. Són mots en què la *d, g* i *b* etimològiques, esdevingudes finals, es convertiren en *t, c, p*, i el canvi gràfic de *d, g, b* llatines (o δ, γ, β gregues) en *t, c, p* catalanes hi és perfectament admissible tractant-se, no de llatinismes (o hel·lenismes), sinó de mots populars; però, admeses ja la *d, g*, i la *b* finals (mots de la I^a categoria), tenint els mots de la II^a categoria *d, g* o *b* en llur origen i essent en

molts casos difícil establir la línia divisòria entre les categories II^a i I^a, l'Institut jutjà preferible escriure en tals mots *d, g, b, ç*, ço que li permetia d'establir una regla de més fàcil aplicació: En fi de paraula s'escriurà *d, g, b o t, c, p* segons l'etimologia (tant si els mots són d'origen popular com si són d'origen savi).

Però aquesta norma 14, tan justa (en sa redacció primitiva), fou malmesa del moment que s'hi introduí (en sa redacció definitiva) la següent excepció: S'escriuràn amb *t* final els noms que en llatí terminen en *-itudo*: car, essent el motiu fonamental de l'acceptació de la final *d* el desig de no alterar la grafia dels llatinismes fins al punt de canviar-hi en *t* una *d* (que trobem conservada en totes les altres llengües), és evident que els mots en què menys podem acceptar una excepció de la norma 14, són precisament els llatinismes en qüestió, entre-ls quals es compten els noms en *-itudo*, provinents de *-itudo*. La greu inconseqüència que suposa escriure *magnitud, beatitud, &*, tot escrivint *àvid, òxid* (i *demagog, verb, &*), exigeix: o bé suprimir l'excepció adoptant les grafies *magnitud, beatitud* (d'acord amb l'esperit de la norma); o bé canviar tota *d* final en *t* (ja que en cap classe de paraules la *d* pot figurar amb més dret que en *magnitud, beatitud, &*), i llavors escriure anàlogament *c* final i àdhuc *p* final en tots els casos.

Una excepció en sentit contrari s'admet (en la norma 14, redacció actual) per a tres mots pertanyents a la III^a categoria: *sap* SAPIT, *cap* CAPIT, *rep* RECIPIT, que, segons la norma, cal escriure amb *b* final: *sap, cab, reb*. Aquesta excepció no és justa, car si escrivim *sab, cab, reb* perquè els infinitius són *saber, cabre, rebre*, llavors hauríem anàlogament d'escriure *pod, pud* perquè els infinitius són *poder, pudir*.

NORMA 16

En castellà una vocal dèbil (*i, u*) no accentuada forma normalment diftong amb una vocal que la precedeixi o la segueixi: *reina* (*rēi-na*), *tiene* (*tīē-ne*).

En català una vocal dèbil (*i, u*) no accentuada forma normalment diftong amb una vocal que la precedeixi, però no amb una vocal que la segueixi: *reina* (*rēi-na*), *riera* (*ri-e-ra*).

Això fa que mots com *historia, serie, ardua* són en castellà plans (*his-tó-ri-a*, *sé-ri-e*, *ár-du-a*), mentre en català (dins la pron. tradicional no pertorbada per la influència castellana) són veritables esdrúixols (*his-tó-ri-a*, *sé-ri-e*, *ár-du-a*).

Es comprèn que el castellà, dels mots com *història*, *àrdua*, &. i els mots com *perdía*, *conceptúa*, tots mots plans terminats en vocal, prefereixi accentuar gràficament els segons, on l'accent gràfic serveix per a indicar que la *i* i la *u* són tòniques i per consegüent no formen amb la vocal que les segueix els diftongs creixents que si fossin àtones formarien. Els castellans empleen l'accent gràfic en *perdía* com l'empleen en *maíz*, per indicar, marcant la qualitat d'accentuada de la *i*, la no existència del diftong.)

En català tenim que els mots com *història*, *àrdua*, &. són esdrúixols i els mots com *perdía*, *conceptúa*, &. són plans; doncs, segons les regles generals d'accentuació gràfica dels polisíl·labs, són els primers que cal accentuar gràficament (*història*, *àrdua*, *sèrie*) i llavors deixar sense accentuar els segons, que del moment que el català no admet els diftongs creixents *îa*, *îe*, &., no poden ésser plans altrament que caient l'accent tònic sobre la *i* o la *u*.

En establir la Norma 16, que prescriu l'accent en els mots com *perdía* (i implícitament considera com a plans els mots com *història*) s'havia tingut en compte que existint el castellanisme de pronunciació consistent a dir *estúdia*, *cánvia*, &. en lloc de *estudía*, *canvía*, &., un mitjà de combatre'l era accentuar els mots com *estudía*, *perdía*, *conceptúa* (deixant-se llavors d'accentuar els mots com *història*, *àrdua*, &.). Però, disfressant aquest sistema d'accentuació un fet característic de la fonètica catalana respecte a la castellana (en virtut del qual els mots *història*, &. són esdrúixols i no plans com en castellà) i venint, per dir-ho així, a consagrar el castellanisme consistent a fer diftongs creixents (*îa*, *îe*, &) combinacions abans constantment disil·làbiques (*i-a*, *i-e*, &.), jo crec que s'hauria de modificar la Norma 16 en el sentit d'incloure *història*, *sèrie*, *àrdua*, &. en la regla IV (que diu: s'accentuaràn tots els mots esdrúixols) i de suprimir la regla III (que diu: s'accentuaràn els mots plans de més de dues síl·labes en els quals la vocal accentuada és una *i* o una *u* seguides de vocal. Ex.: *perdía*, *conceptúa*)

Notem, d'altra part, una conseqüència no gens satisfactòria d'aquesta regla III: segons ella, cal accentuar els mots com *perdía*, *refía* (on l'accent gràfic marca una accentuació diferent de la dels mots com *història*, &.), però no els mots com *dia*, *tria*, *sua*, &. (on realment, no essent possibles els diftongs *îa*, *îa*, &., l'accent gràfic és absolutament innecessari); i tenim llavors que cal escriure amb dièresi els subjuntius *fi-i*, *tri-i*, *su-i*, &. (*fiï*, *triï*, *sui*) i sense (segons l'excepció IV de la Norma 5) els subjuntius *re-fi-i*, *des-tri-i*, *entre-su-i*, &. (*refiï*, *destrïi*, *entressuï*), incongruència que desapareix amb la supressió de la dita regla III, ja que llavors aquests mots passarien a ésser escrits *refiï*, *destrïi*, *entressuï*, ortografia més en consonància amb la dels verbs simples corresponents (*fiï*, *triï*, *sui*).

La supressió de la regla III de la Norma 16 condueix a una modificació

de l'excepció II de la Norma 5: havent-hi nombroses paraules com *de-îa*, *no-îa*, *dú-îa* (amb *i* consonant per ésser intervocàlica), és indispensable marcar amb dièresi la *i* dels mots com *o-be-í-a*, *clo-í-a*, *con-du-í-a* (*obeïa*, *cloïa*, *con-duïa*), ço que constitueix una restricció de la dita excepció II en tant que exigeix l'empleu de la dièresi dins terminacions de verbs de la tercera conjugació (abans no calia emprar la dièresi en tals formes del moment que, segons les regles d'accentuació, la *i* havia de portar-hi accent: *obeïa*, *cloïa*, com *temía*, *perdía*).

Altra modificació a la Norma 16:

Tenint en compte que en català la immensa majoria dels mots terminats en *-an*, *-on*, *-un* són aguts, jo modificaria les regles I i II en el sentit de deixar d'accentuar gràficament els aguts terminats en *-an*, *-on*, *-un*, i d'accentuar els pocs mots plans terminats en aquests nexes; així, *Marian*, *Joan*, *roman*, *diran*, *satisfan*, *correspon*, *confon*, *segon*, *pregon*, *algun*, & (sense accent), i en canvi, *diàfan*, *cànon*, *telèfon*.

NORMA 17

S'hauria de completar aquesta Norma donant totes les regles de l'apòstrof pospositiu, les quals podrien formular-se així:

Davant vocal o *h*:

I. S'empleurà constantment les formes *l'* masculí, *m'*, *t'*, *s'*, *n'*. Ex.: *l'avi*, *l'hem vist*, *m'escolta*, *no t'estima*, *n'ha pres un*.

II. L'article o pronom femení *la* podrà conservar la *a* o elidir-la. L'elidirà davant *a* accentuada, *a* àtona i *e* àtona (en el qual cas mai no es pronuncia *la* sinó *l*). Ex.: *l'ànima*, *l'aigua*, *l'arbreda*, *l'espasa*, *l'empenta*. La conservarà davant *i*, *o*, *u* àtones (en el qual cas és evidentment més general la pron. amb *a* que sense *a*). Ex.: *la idea*, *la orella*, *la universitat*. Davant les altres vocals (*e*, *o*, *i*, *u* tòniques) s'escriurà *la* o *l'* segons ho exigeixi la pronunciació. Ex.: *la host*, *la ira*, *la una*; *l'herba*, *l'esca*, *l'era*, *l'hora*, *l'unça*.

III. No s'escriurà *al*, *del*, *pel*, sinó *a l'*, *de l'*, *per l'*: *a l'avi*, *de l'home*, *per l'aire*

IV. La preposició *de* es canviarà en *d'*. Ex.: *anell d'or*, *parlem d'ell*, *molt d'oli*. En canvi, no s'elidirà mai la *e* del mot aton *que*, pronom o conjunció

V. En el cas d'emprar-se *an* en lloc de *a*, no s'escriurà *a n'* (ni *a-n*) sinó *an*.

NORMA 19

Propòs que l'empleu de les formes *'l* i *'ls* darrera preposició no sigui obligatori (com prescriu l'excepció III: *entre'ls dits*), sinó facultativa, com darrera *que*, *no* i altres monosíl·labs. I aconsellaria que en tots els casos que la Norma (en sa nova redacció) deixés a l'albir de l'escriptor l'empleu de les formes invertides (*el*, *em*, *ens*, &.) o de les formes reduïdes (*'l*, *'m*, *'ns*, &.), l'Institut donés decididament la preferència a les formes invertides.

NORMA 23

Per evitar combinacions com *l'entendre'l*, *d'ofendre'ls*, &., i en general perquè em sembla que hi guanyaria l'aspecte del català escrit, jo proposaria una modificació de la Norma 23 en el sentit que fos facultatiu escriure *rebre'm* o *rebre-m*, *deure't* o *deure-t*, &., i en les publicacions de la Secció em decantaria decididament a l'empleu del guionet en tots els casos (*rebre-m*, *deure-t*, com *dar-me*, *fer-te*), excepte naturalment en *anem's-en*, *aneu's-en*, &. (reduccions anormals de *anem-nos-en*, *aneu-vos-en*, &.)

[ARXIU DE L'IEC
Normes ortogràfiques
Treb. 53.]